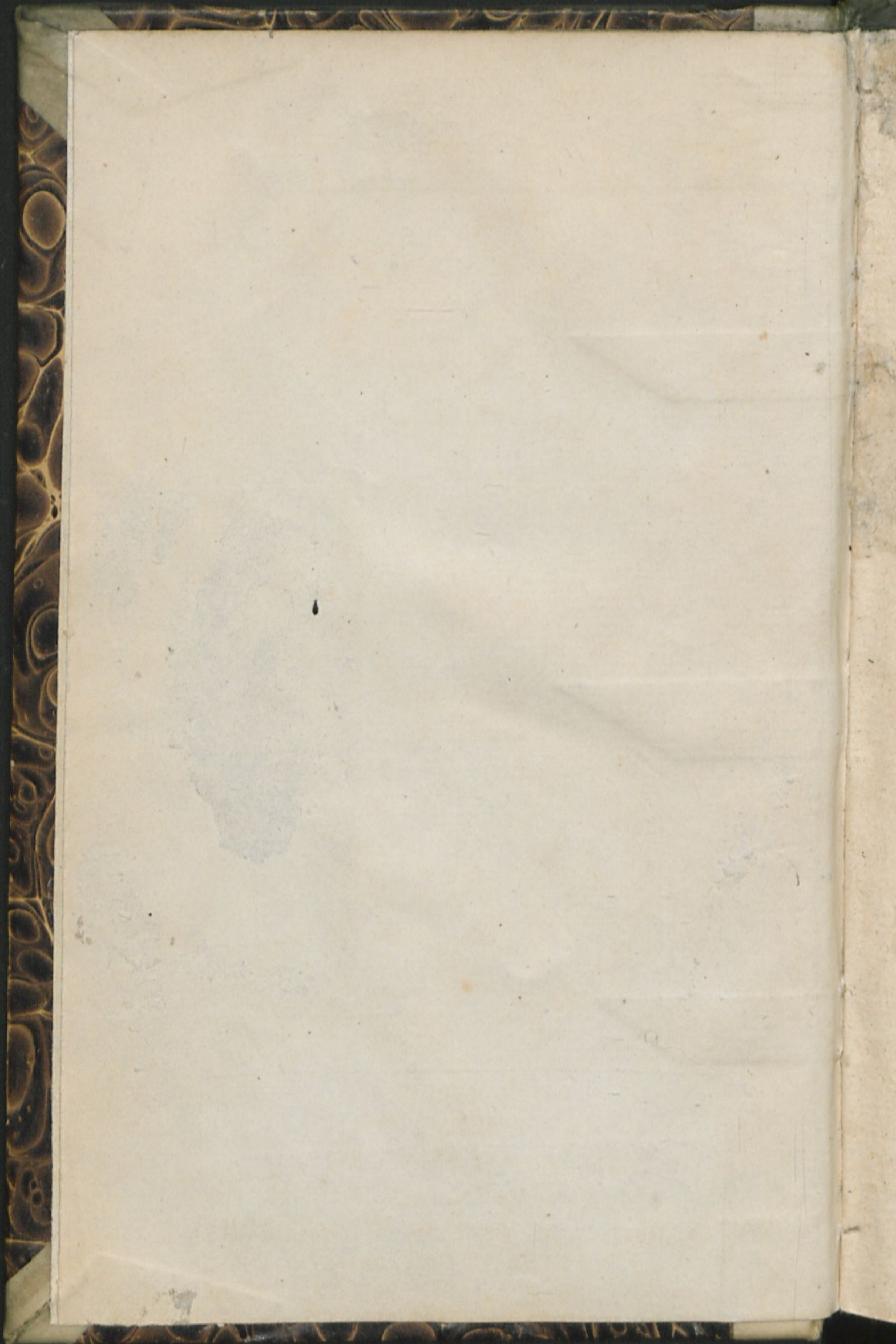

17. 84

B. 86.

LVDILI
TERARII MAG^s
DEBURGENSIS ORDO,
LEGES AC STA
TUTA:

Autore

GODESCALCO PRAETORIO.

CAPITA PAGINA VER^s
sa commemorat.

ῥυχὴ τῆς πόλεως νόμος ἱερὸς ἐστὶν ἅπασης
καὶ μεγάλη πίπτει νόσφι νόμοιο πόλις.
ὅπως γὰρ ψυχῆς θνήσκει τό γε σῶμα σερκθῆν
οὕτως νόσφι νόμων λύσει τὰ γυνῆα πόλις

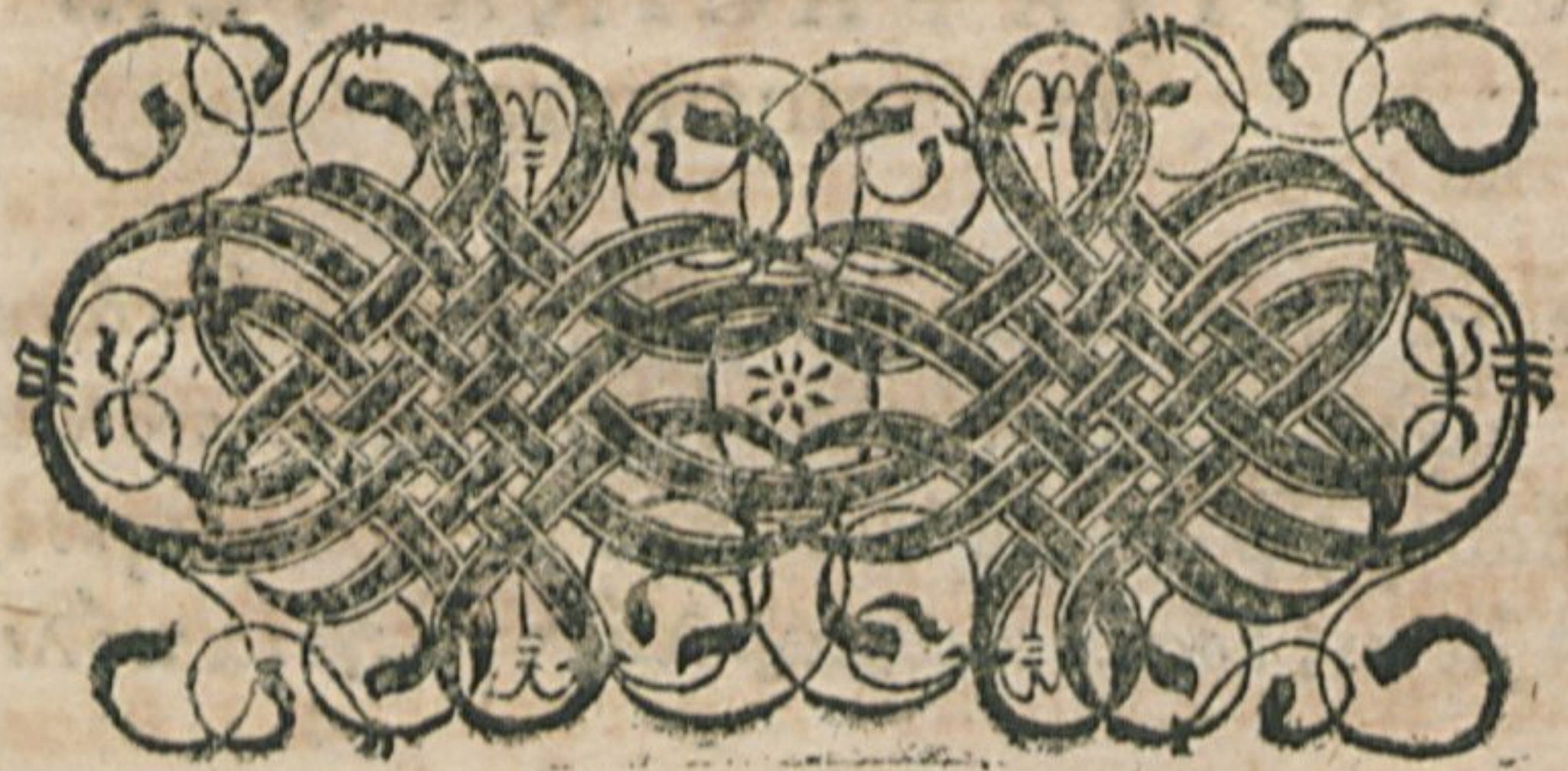
Siegfridus Sacus.

ANNO M. D. LVIII.

Prima pars de statu rei Scholasticæ.

Secunda de officijs Gubernatorum.

Tertia de moribus & officijs Scholasticorum.

AD AUDITORES RES.

Demosthenes dixit : πόλεως ψυχῆν
εἶναι τοὺς νόμους, ὥπως γὰρ τὸ σῶμα
μασερθεῖν ψυχῆς πίπτει : οὕτω καὶ πόλις
μὴ οὕτων νόμων καταλύεται. Eadem res
ne uerba sunt apud Isocratem in Areo-
pagitico. Et præclare sane ab ipsis di-
ctum est. Quid enim ciuitas sine legibus
& legum executione esse potest? Sed
quod ipsi de politica gubernatione gra-
uiter censuerunt, idem ad Rempub:
Scholasticam non inepte accommodari
potest. Est enim & hæc quædam πολι-
τεία, quam certis administrari legibus
peropus est. Nec minus Scholasticæ,
quam aliarum gubernationum anima &
neruus sunt leges, sine quibus nulla gu-
bernatio diuturna esse potest. Aristot-
eles in præfatione Rhetorices ad Alex-
andrum inquit : καθάπερ ἐστὶ φυλακτικ-
ὸν σώματος ὑγεία : οὕτω τῆς ψυχῆς φυ-
λακτικὸν κατέσκηται παιδεία. Et diuus
Paulus in educatione duo requirit : παι-
δείαν

Ἐἴταρ ἡμῶν νουθεσίαν κερῖς. Hæc si recte
perpendantur, leges scholasticas non ex-
cludunt. Complectitur enim Apostolus
in disciplina sine dubio & honestam
morum gubernationem & bonarum ars-
tium culturam, de quibus quoq; in scho-
lasticis agitur legibus. Oportet autem
non tantum in scrinijs & tabulis reposi-
tas habere leges, sed (ut Archytas Py-
thagoræus dicere consuevit) assidue etis-
am in conspectu esse & hominum anis-
mis inculcari debent. Id ut commodis-
us fieret, annis superioribus leges scho-
lasticæ a clarissimo uiro Godescalco
Prætorio & scriptæ & editæ sunt. Ea Ex-
emplaria cum distracta sint omnia, ne-
cessitas simul & utilitas exegit, ut recu-
derentur, cum ut nostris adolescentibus
in conspectu essent, tum ut alij, si qui ues-
lint, scholasticæ gubernationis imagis-
nem inde petere possent. Repetuntur
autem eadem leges & quidem integræ.
Nam easdem retineri satius est, quam
sanciri nouas, cum nulla legum mutas-
tio periculo careat. Ideoq; sapienter
Zaleucus in sua Repub: statuit, ut qui
sancis

sancitas leges mouere, aut nouas sancire
uellet, Collo in laqueum immisso de les
ge uerba faceret. Voluit scilicet temes
ritatem condendarum nouarum legum
tollere, quæ sæpe optime constitutas
euerterunt Respub: Idem non nun
quam Scholis euenire solet. Deinde ins
tegræ repetuntur, ut integræ conseruens
tur, & ita ad posteritatem propagentur,
ut ab autore scriptæ sunt. Nunc uestri
est officij, leges illas non tantum cognos
scere, sed & studiose obseruare. Nam
quicquid id est, quod his continetur
legibus, id totum uestro inser
uit commodo. Valet.

Nonis Decembris,
Anni,
M. D. LVIII.

Siegfridus Sacus.

A ij

Com

CONSTITUTIONVM SCHOLAE Magdeburgensis.

PARS PRIMA,
De statu rei Scholasticæ.

I. ORDO.

DE STATV RERVM
in templo.

DIEBUS FESTIS TAN-
tum Ecclesiasticos labores conuenit ef-
se, ut certa fidei & Inuocationis sint
exercitia.

Sicut sex distinctæ parochiæ sunt, ita
Cuiuslibet Collegiarum unus in cantionibus
gubernandis præficitur, exceptis Rectore,
Conrectore, Cantore, sed Collegiarum cre-
scente numero, semper pro cōmoditate con-
sultitur.

Scholasticus Coetus in Parochias distri-
buitur, sed eo ordine, ut quilibet eius loci, in
quo commoratur, rationem habeat.

Bis in die festo conueniendum in templis
primum quidem tempore matutino circiter
septimam, deinde uero Pomeridiano ad pre-
ces uespertinas,

Quia

Quia uero & Musica propter res sacras inuenta, & Deus unanimi cōsensu uoceq; celebrandus est, ideo statutū fuit, ut tota scholastica pubes, præsertim canentium, in ædem Diui Hulderici conueniat ad horam primam, ubi Musicæ figuræ exercitia peraguntur.

Ad conuocationem pulsus instituti sunt, finitis r̄s auspicia canendi faciendā sunt.

Cantilenæ pro temporis ratione canantur, qua de re peculiare tabulæ conscriptæ sunt.

Quoniam autem in templis omnium maxime propter exemplum disciplina requiritur præstandum est, ut in eo quoq; genere iuuentus exulta uideatur, sed hac de re suo loco.

In qualibet Parochia sui sint catalogi, ac insuper constituentur a gubernatoribus præfecti, qui sint inspectores eorum, qui delinquant interea, dum in templis commorandum est.

In nuptialibus Decantationibus omnia, pro Parochiarum ordine fiant: quid quod in rota Cæremonia nihil nisi quod decorum est, peragi conueniat?

II. ORDO.

DE GENERALIBVS IN Scholæ ritibus.

Diebus non festis, publicis in schola lectionibus quinque tribuuntur horæ, ex quibus matutini temporis horæ duæ,
A iij septi

septima & octaua, pomeridiana uero tres, duodecima, prima & secunda. Optimi quicque Artifices in hac palæstra satis esse iudicant, ut quatuor aut ad summum quinque horis puer in publico Gymnasio doceatur.

Cum requies alterna studiis frugifera sit, unum diem feriatum oportet constitui, qui uel Iouis uel Mercurij pro Scholæ commoditate iudicioque docentium esse potest.

Duobus ante septimam quadrantibus pulsum fieri, ex re putatur esse, ut & audire & interea conuenire, qui procul absunt, tanto minori labore queant.

Post pulsum finitum lectio Catalogorum immediate subsequatur, quo in negotio, qui nomina non referunt, notandi sunt, ut qui uel absint, uel intempestiue uenerint, conspicuum queat euadere.

Catalogo succedat Catechismi recitatio in omnibus Lectorijs, cuius ratio tradetur in Cantionibus.

Precibus finitis, continuo studiis aut lectionibus opera dabitur, idque a septima ad Octauam usque, in quo sua cuiuslibet classis est conditio.

Finitis Lectionibus, & octaua audita, Causæ Scholasticæ rei cognoscentur, ut, si qui uel absint, uel serius iusto uenerint, sineque uenia, uel alioqui deliquerint, pœnis pro facto legitimis afficiantur.

Omnibus rite peractis, Cantioncula quædam intermiscabitur, ut & gratiæ DEO pro successu studiorum ex lectione agantur, & simul preces pro sequentis horæ lucubrationibus ad Deum Opt; Max; effundantur:

Ac de

Ac de his in tabulis Cantionum Scholasticis
Ab Octaua ad Nonam lectionum Exer-
citia sunt pro ratione Classium.

Absoluta lectione certis in Classibus
Examen erit de ijs qui publice notati sunt
propter spretam in loquendo latinum,
fietq; pronuntiatio contra delinquentes pro
loci delictiq; conditione.

Iudicio uel Examini Cantionum succe-
dat, idq; uel hymnus, uel Mensæ benedictio,
quod arbitrio commissum esse potest.

Omni- bus expeditis, discedendi facultas
conceditur, sed cum periculum hic de confu-
sione sit & tumultuatione, hoc præstatur, ut
pro ratione parochiarum, idq; ordine ac per
paria, pueri dimittantur.

Tempore Pomeridiano similis horarum
& actionum circulus est, sed de Lectionibus
titulo sequenti copiosius, Sic & de cantioni-
bus Ordine peculiari.

III. ORDO.

DE CLASSIVM DISTRI- butione & Lectionibus.

Classes nouem a primis Instauratoribus
placuit institui, idq; sapienter cogitatum
est, cum tantæ multitudini secus satis
fieri non possit.

In qualibet Classe certi Autores, certa
sunt Exercitia, quibus & distinguuntur, & or-
do di-

A v do di

do discendi propagatur. Primis Tyronibus eodem die unum unius Artificij sufficit exercitium: Mediocribus duo Maioribus plura, sed tamen quod numerum ternarium exuperat, reprehensionem incurrere uidetur.

Iunioribus nonnunquam quies concedenda, ut a uoce Magistri liberati nō nihil interspirent, & quasi per interualla repetitionem sibi suo Marte sumant, sed maioribus semper instandum est, ut auida mens impleatur, & de terrioribus cogitationibus præcidatur occasio.

Hora duodecima Musicis Exercitijs destinatur, sed pro quinque Classibus prioribus.

Sabbathi diebus repetitiones lectionum generales, partim recitantium, partim disputantium more fiant, Ac iisdem diebus Euangelij aliarumque sacrarum rerum explicationes conueniunt.

In nona Classe constituuntur Elementarij. Institutio fit in literis, syllabarū collectione, & uocabulis puerilibus, qualia sunt, Deus, Angelus. Libelli lectionum sunt Elementares communes cum Catechismi capitibus.

Septima, duodecima, & secunda fiat Examinatio, cæteris interquiescāt secum ipsi meditantes.

Sabbathi duodecima simplices Catechismi partes recitabuntur coniunctis Classibus Nona & Octaua, Recitentur & uocabula sicut ordine didicerunt, ita ut uno præcinente cæteri respondeant.

In Octaua Classe Lectionarij Minores consistunt. Institutio fit in legendo & primis initijs scribendi, in super etiam uocabulis. Ad
lectio

lectionem Donati libellus subseruit potissimum, cætera cum Nona Classe communia continet.

In septima Classe Lectionarij Maiores commorantur, Institutio fit in expedita ratione legendi & pronūciandi, in elegantia quadam pingendi, & dictorum quorundam Latinorum explicatione. Lectioni Grammatica D. Philippi & Euangelia subseruiunt, explicationi Dicta Sapientum, ut nuncupantur. Horæ Lectionis & reliqua quoq; cum superioribus conueniunt.

Sabbathi Pomeridiano tempore Euangelij lectio exigitur quo cum sibi tum parentibus domi pueri satisfacere queant.

In sexta Classe Declinatores sunt et Coniugatores. Nudæ Declinationes ac Coniugationes hic sine ullis præceptionibus partium docentur. Libellis utentur ijs qui sola Paradigmata Declinationum ac Coniugationum continent. Insuper Distichorum Catonis liber primus & secundus proponetur, ut inflexionum in promptu sint Exercitia. Singulis diebus ad recitationem Inflexionum una sumetur hora, secunda ad exercitium earundem ex Catone, tertia ad scribendas declinationes et coniugationes, quarta ad exhibendas easdem, postrema ad explicationem libri primi & secundi Catonis, Sabbathi duodecima Euangelij pars ediscenda est.

Quinta Classis Donaristarum est. Institutio fit in partibus orationis, Declinatione, Coniugatione, Analysibus dictionum, & Germanicarum Epistolarum lectionibus. Ex Libellis proponantur Donatus, Catonis, tertius & quar-

& quartus, Euangelium Latinum, Catechismus.

Ad recitationem Donati matutina sumatur hora, altera ad exercitium Donati ex Catone. A prandio Musica una hora, altera Recitationum uel Analyseon, postrema Catonis aut Germanicarum Epistolarum.

Quarta Classis Rudimentarios Etymologiae continet, Institutio fit in primis Etymologiae Elementis uel partitionibus, sic ut praecipua sumantur Capita, quae sunt, Regulae de Generibus, de Praeteritis, sed Exceptionibus postpositis. Libri sunt Etymologiae rudimenta puerilia, Disciplina Morum puerilium, uel Fabulae Camerarij selectae, Salomo, Nonnunquam etiam Erasmi Colloquia quaedam, uel Paedologia Mosellani, Euangelium, Catechismus. Singulis diebus hora matutina recitatio rudimentorum fiat cum enarratione sequentium praerceptionum. Altera hora Exercitium earundem praerceptionum ex Autore, qui priori die enarratus est. Hora duodecima Musica sunt Exercitia. Prima partim scriptorum exhibitione, partim declinando et coniugando, Secunda enarrando consumetur. Cum feriarum dies est, fabularum una reddenda materno sermone proponatur, quam sequenti die exhibeant.

Sabbathi matutinis horis Catechismi recitatio fit, sed Pomeridiano tempore cum Classe tertia Latinum Euangelium audiendum est.

In tertia Classe constituuntur Grammatici Minores, quibus inde nomen est, quod Minoris cum Etymologiae tum Syntaxeos lectio

ctionibus exerceantur. Libri, quibus utuntur, sunt Etymologia & Syntaxis Minores, Terentius, Ciceronis Epistolæ selectæ, Euangelium. Nonnunquam Erasmi ciuilitas substitui, sed pro conditione poterit & arbitrio.

Singulis diebus Grammatica & Syntaxis proponetur, sed distinctis horis. In Grammatica duorum dierum horæ duæ Nomini tribuantur, Duorum sequentium horæ duæ uerbis reliquisq; partibus. In Autoribus enarrandis pro commoditate fieri potest distributio. Die feriato Thema scribendi proponetur ex Apophtegmatibus, Similibus, aut Fabulis quibusdam AEsopicis, Sabbathi, matutinis horis fit Disputatio, sed a prandio Euangelium Latinum enarratur. In eadem Classe commodum arbitramur, ut Exercitium Latine loquendi pueris iniungatur & exigatur.

Secundam Classam ijs attribuimus, qui solidiore Grammatices imbuuntur cognitione, & insuper ad uersus Græcæq; linguæ peritiam præparantur. Libros attribuimus Etymologiam D. Philippi Maiorem, Syntaxin maiorem, Profodiam, Educationem puerilem Græcæ linguæ, Terentium, Epistolarum Ciceronis libros posteriores, Bucolica Vergilij, Bucolicorum loco nonnunquam uel Aeneidos libri priores, uel Ouidij Castum Carmen substituatur, Euangelium Græcum. Distributio per horas arbitraria potest esse, sed tamen Etymologiæ Nominis horæ duæ, Etymologiæ uerbi itidem duæ, Syntaxi quoq; duæ tribuantur singulis Hebdomadibus. Musica, & Terentij explicationem cum prima
com

communem habent. Exercitium Styli sum-
mopere necessariū his est, ad quam rem ma-
terias Epistolares et Fabulas poeticas hoc lo-
co sumi commodissimum est, ac eæ partim ex
Terentio, partim ex poetarum descriptioni-
bus uel fabulosis Narrationibus peti possunt
utiliter, Non abs re fore uidetur, Si Distichis
scribendis aliqui exercerentur, id quod uel
data materia uerbis transpositis, uel concessa
qualibet sententia fieri facillime posset. Ex-
ercitium Latinitatis prorsus ab his exigendū
esse iudicatur.

Prima Classis eorum esto, qui Artium &
Linguarum studiosi sunt Libri ordinarij sint
Dialectica, Rhetorica, Grammatica Græca,
Ars poetica uel Profodia, Arithmetica, Te-
rentius, Epistolarum Ciceronis Libri prio-
res, Officia Ciceronis, Iulius Cæsar, Vergilij
Æneis, Orationes Ciceronis, Homerus uel
Hesiodus, Euangelium Græcum. Grammati-
ces enarratio non fit, sed in ipsis Autoribus
Repetitio præceptionum eius Artis negligi
nō debet. Nonnunquam in Autoribus uaria-
re licitum, sed ita ut simile genus retineatur.
Cuius generis sunt, Erasmi libellus de Copia,
partitiones Oratoriæ Ciceronis, Iustinus, Epi-
stola Pauli, Phocylides, Theognis, Lucianus,
Philosophia Moralis D. Philippi, Ouidij ca-
stum aliquod Carmen, & similes.

Distributio pro captu uel arbitrio fieri
potest, sed ita ut nihil non sapienter factum
appareat.

Singulis Septimanis Thema scribendi
proponetur, idq; uel Epistolari materia uel Hi-
storica, Quolibet semestri Declamandi The-
ma

ma

ma præscribetur, idq̄ uel ex communi usu ul-
tæ, uel ex ipsis enarrationibus, uel alioqui ta-
le ut in promptu possint esse res & uocabu-
la. Qualibet Hebdomade carmen exhiberi
uolumus, sumptum ex Psalterio uel alijs com-
modis materijs. Exercitium Latinitatis pror-
sus est necessarium, ad quam rem duplices
observatores adhibebuntur, publici & priua-
ti. Sabbathi diebus ad horam matutinam Di-
sputationum exercitia fiant, idq̄ pro captu
rebusq̄ discentium.

III. ORDO.

DE PARTITIONE CLAS- sium Secundum, officia pue- rorum.

IN qualibet Classe certæ sunt partitiones,
ita ut sit in decurias distributa.

Sunt & puerorum officia quedam, per-
inde ut in re militari, Præfectus, Decanus,
Subdecanus.

PRÆFECTVS primarius inspector
est, atq̄ eius generis unus in qualibet Classe
sufficiet. Ei Catalogus commissus esto, idem
absentes, sero uenientes, discedentes, tumul-
tuantes notabit, ac de ijs ad præceptores uel
sua sponte uel postulatus deferet. Hebdoma-
dariū erit hoc officium, & singulis septimanis
mutabitur, ita ut ordine Catalogi succedens,
hanc suo tempore prouinciam occupet.

DECANVS is est, qui primum in Deca-
de lo-

de locum obtinet, Ita fieri potest, ut in una eademque Classe plures Decani simul existant, sed totidem tamen, quot sunt decuriæ. Decani primi debent in recitando exponendoque esse, & iisdem officio suo peracto præceptorum in cæteris suæ Decadis audiendis iuvabunt. Insuper una cum præfecto tumultuantibus annotandis inuigilabunt, cum per Præfectum omnia satis & super agi posse non videatur uerisimile. Eius officij constans est ratio, ac eatenus, quousque quis primus in Decade locum obtinet, Decanus & perhiberi & a cæteris agnosci debet.

SVBDECANVS is est, qui Decano cui libet est proximus, Et ob id quot Decani sunt, totidem oportet Subdecanos institui. Officium eius in hoc consistit, ut mediam Decadis partem tanquam testis audiat, ne Decanis nimij labores excrescant, & temporis longa fiat prorogatio. Quamdiu quis Decano proximus est, tam diu hanc administrabit prouinciam.

Quod si usu ueniat, ut abesse gubernatores non cogantur, licitum illud esse sub uenia potest, sed in eo negotio semper alios suo nomine substitutos, uicem complere curabunt.

V. ORDO.

DE PUBLICIS EXERCITIIS, uel actionibus.

Non

Non est dubium prodesse iuventuti, ut publica quædam instituantur exercitia, ex quibus illa præcipue placent, Legum recitationes, Declamationes, Disputationes publicæ, Comœdiarum actiones.

Legum pronunciationes necessariae sunt, ut adolescentes de suis officiis admoneantur, cum alioqui usitatum sit, excusationes ab ignorantia petere. Latine recitari publico congressu satis est, iuniores separatim commone fieri possunt.

In Declamationibus, cum honestæ materiæ tum utiles sumendæ sunt. Præstandum in super, ut oratio pura sit, & omnia, quantum fieri potest, sapienter cogitata. Nonnunquam poema declamationis vice pronuntiabitur, sed quod sit castum, utile & iucundum. Nulla unquam recitabitur declamatio, nisi prius Ludirectoris intercedat autoritas, qui Scholæ curatoribus quid debeatur, intelliget.

Declamandi munus cum ipsi ludi literarij moderatores ordine quodam, quantum potest, tum Scholastici propter studiorum specimen administrabunt.

In Disputationibus, utiles & honestæ sumantur materiæ, & præsertim, siquid eo tempore de usu communi in disputationem veniat. Semper initio domino Superintendenti propositiones, præsertim in Theologica materia, exhibebuntur, ut in doctrina nihil aberratum, nihilq; sine consensu factum conspiciatur. In ipso congressu breuitas & perspicuitas præstabitur, quantum fieri potest, loquacitati locus esto prohibitus. Siquis confuse sine Dialecticis formis argumenta profe-

B

ret, is

ret, is primum de formæ confusione admo-
neatur, & interim, si fieri facile est, adhibea-
tur responsio. Rixationes, uerborum aniles
commutationes, conuiciationes, & alterius
confusiones, quas multi ex animi quadam æ-
gritudine quærunt, prorsus ab hoc pio musa-
rum negotio excludi atq; exulare uolumus.
Siquis stomachosius rixatur, si conuiciatur, si
contentiose aucupandæ gloriæ causa non cō-
tentus simplicitate instat & urget, illi comi-
ter respondendum est, non esse talibus locū,
sed adferenda conuenientia, disputationes
esse placidas sententiarū collationes, sine ani-
mi acerbitate. In conflictu, si responsio primo
intuitu in promptu non fuerit, reijciatur ad
Superintendentem, uel eo absente ad alium
eruditione & autoritate præstantem. Quod si
aliorum ope destituaris, non ineptum uideri
debet dilationem petere, præsertim cum stul-
ti sit, ad omnia cum impetu respondere uelle,
econtra uero sapientis, deliberationem ex-
petere. Præsidentis persona gubernatoribus
incumbet, respondentis officio quilibet fungi
poterit, ad obiectionem omnes admittantur,
exceptis ijs, qui minus sincere rem acturi ui-
dentur. Hoc exercitium si rite usurpetur,
multiplicem habet utilitatem: Eruit & pa-
refacit multas res obscuras, assuefacit homi-
nes ad rotunditatē & perspicuitatem in pro-
ponendo, adfert dexteritatem in responden-
do, & præparat ad humanitatem, uel sapien-
tiam in congressionibus. Tota ratio disputa-
tionis cum ad Superintendentis officium per-
tineat, ita demum scholasticis moderatoribus
incumbet, si Superintendens propter publica
præsta-

præstare non queat. Quod si abusus sequan-
tur, licitum erit non nihil restringere.

Comœdiarum actiones putantur pro-
desse ad iustam audaciam in animis puero-
rum confirmandam. Ac uerum est prodesse,
sed si recte & ad mediocritatem uti uolueris:
In Comœdijs uicissitudo iucunda, ut alias la-
tine, alias sermone uulgari exhibeantur. Ex
Terentio latinæ sumi possunt, cæteras nostri
suppeditant.

Sed quia necessarium est suis quodlibet
temporibus & distincte fieri, propterea de
oportunitate deliberatum est hac ratione.

Dominica quæ est a Paschate secunda
est, legum promulgatio conueniet.

Dominica, quæ Trinitatis prima est, de-
clamatio uel poematis recitatio.

Die Iouis, qui Barptolemæi ferijs pro-
ximus est, disputatio Theologica uel Philoso-
phica.

In nundinis Mauricij actio Comœdiæ
latinæ.

Dominica Lucæ proxima legum recitatio:

Dominica Aduentus Declamatio.

In nundinis Septuagesimæ, Comœdia,
uel Tragœdia.

Dominica Lætare uel circiter disputatio
uel Theologica, uel Philosophica.

Sicut iura ciuilia mutabilia sunt, ita licitum
est pro ratione temporis aliquam inter-
cedere uicissitudinem, sed cauendum id, quod
mirabile.

VI. ORDO.

B ij

DE

DE EXERCITIIS

Puerilibus.

SVnt & alia quædam in scholis exercitia necessaria, utpote, recitationum, disputationum, styli, carminum, latinistatis.

Recitationes in omnibus classibus seruantur, propterea quod memoriæ sint exercitia, & ad habilitatem comparandã requirantur. Ad ediscendum & recitandum artium præceptiones præcipue proponentur. In Cicerone, Vergilio, Terentio, nonnullis artificibus illorum tantum recitatio sufficere uideatur, quæ imitationem insignem continent.

Disputationes singulis Sabbathi diebus matutino tempore fiant. Vagas eas esse nolumus, sed in artium præceptionibus fiant, idque ita, ut & quantum ea septimana docti sunt, & perinde, ut audiuerunt, conferant. Absint aniles rixationes, ne pro placido exercitio canini morsus in scholam irrepant. Qui superior disputatione fuerit, ut præmium laboris reportet, alterius locum, si superior sit, occupabit.

Non inutiles semestres quoque disputationes iudicandæ sunt, quibus sex mensium studia ueniunt in repetitionem. Ad hanc rem utiles sunt Menses duo September & Aprilis, idque cum aeris ratione, tum scholastica temporis mutatione. Decem & quatuor dierum spacium sumi potest, & cuiuslibet diei horæ duæ. Eadem disputationes, pro conditione classium, & institutionum, idque in artibus tantum fieri debent.

Exercitium styli, per omnes uagatur classes,

ses, sed diuersa ratione. Elementarij & scrip-
tores singulis diebus exhibebunt. Declina-
tores & Coniugatores exercentur analysi-
bus, ut uocant. Qui rudimenta Grammatices
cum fabulis erudiuntur, Fabulam uel simile
quid Germanice redditum exhibent de Sep-
timana semel.

Qui Grammaticen docentur & bono-
rum autorum explicationem audiunt, singulis
septimanis Thema scribendi latinum ex Ger-
manico translatum exhibent. In hoc genere
materiæ sumantur ex ijs, quæ enarrata sunt, ut
in promptu possint esse res & uocabula. Est
& auditori habenda ratio, ut alijs apophthe-
gmata, similia, fabulæ AEsopiceæ, alijs Episto-
læ breuiores, fabulæ Poeticæ, alijs Epistolæ
maiores, historiæ, uel similia præscribantur.
In recognitione duo spectanda sunt, ut mun-
da literatura, ut oratio Grammatica et latina
sit. Sed de emendando Erasmi præcepta, quæ
extant libro de conscribendis Epistolis, tene-
antur & in usum adhibeantur.

In recognitione scriptorum utile admo-
dum est, ut publice fiat, qua in re certâ quan-
dam horam moderatores eligant, sed tamen
in his pro conditione discentium agi conces-
sum est.

Carmina primarum tantummodo sunt
classium. Qui primi Tyrones sunt, distichis ex-
erceantur, & ut facilitas adsit, materia propo-
ni potest uerbis iisdem, sed transpositis. Qui
aliquo progressi sunt, Psalmos sibi sumant,
Epithalamia, Epicedia, Epistolares materias,
Paraphrases ex Grecis poetis. Singulis hebdo-
madibus exerceri necesse est, & semel exigi
suffecerit.

B ij

La

Latinitatis exercitium prioribus conuenit ordinibus. Qui Grammaticæ fundamenta tentent, & ad bonorum autorum cognitionem adhibentur, si latinitatem negligant, male funguntur officio. Quia uero formidine pœnæ multi sunt ad uirtutem extimulandi, duplices obseruatores institui possunt, publici uidelicet & priuati uel clandestini. De publica obseruatione diebus singulis examen fiat, de priuata bis in hebdomade suffecerit, Mercurij uidelicet & Sabbathi diebus, ex quibus ad publicam sola peccati relatio ab obseruatore fieri poterit, sed in priuata chartulæ, quæ uerba referant, exhibendæ sunt. Ad utrunque genus pœnæ necessariae sunt, de quibus alias.

VII. ORDO.

DE PVERORVM PROMOTIONIBUS UEL TRANSLATIONIBUS.

Sicut uirtutibus præmia debentur, ita progressionibus puerorum in studijs compensandæ sunt.

Singulis annis duæ translationes fiant, idque tum, cum absoluta disputatione specimen studiorum ediderunt.

Qui bene disputarunt, & alioqui præceptorum testimonia habent, ad ordines superiores prouehantur.

Vtile esset duobus primarijs, qui profectus

et us fecissent utiles, præmia dari, quo & ipsi
& cæteri ad parem alacritatem extimularen-
tur.

Nemo transferetur in classem aliam, nisi
sit in suo perfectus ordine, ne dum gratia
queritur, studia iacturam facere necesse sit.

Cum fit translatio, obiter admoneri iu-
uentus de studijs potest, sed ita, ut simul de
sua diligentia polliceatur.

Qui in prioribus classibus uersantur, eo-
dem tempore Themate scribendi exercentur,
idq; ita, ut proposita materia communi qui-
libet suo loco uel ordine consistens ex Ger-
manicis Latinam effingat orationem, nulla
facta discedendi copia. Ex eorum collatione
& alijs rebus alioqui bene gestis locorum di-
stributiones instituendæ sunt, ut in hoc quoq;
uirtus suis præmijs dignata uideatur.

VIII. ORDO.

DE FVNERIBVS.

IN funeribus cum ordo nihilominus requi-
ratur, hæc maxime conuenire putamus.

Sicut pro ratione parochiarum sepul-
turæ fiunt, ita quilibet collegarum suæ pro-
uinciæ funera procurabit.

Cum Christus dicat sepeliant mortui su-
os mortuos, nolumus scholasticum coetum ad
eorum sepulturam, qui impie & extra Eccle-
siam decesserunt, prodire, nisi cum pastores
simul autores esse uoluerint.

B iij

Can

Cantiones Germanicæ solent ut plurimū
propter euidentiā & adfectus adhiberi, nō
nunquam & latinæ admiscuntur, quæ non est
inepta ratio, modo recte usurpetur.

Cantiones Iob, & canticū Simeonis Ger-
manicū & alia quædam, quæ uulgo habentur,
aptissime consentiunt.

Cum magna puerorū frequentia fuerit,
admonendi minores sunt, ut cantionibus ab-
stinentes, maioribus locum canendi relin-
quant, ne in tanta uocum uarietate distractio-
nem intercedere necesse sit. Scholastici pro-
deant pro ratione parochiarum, in quibus cō-
morantur.

Qui primarij sunt, in minoribus funeri-
bus immunitatem uel ætatis uel studiorum
nomine habent.

Qui sub collega erudiuntur, ne ocio tem-
pus interea consumant, in gratiam collegæ
una prodibunt, etiam si non sint in ea paro-
chia, nisi dispensare libuerit.

Quod si tota frequentia rogetur, nō gra-
uatim gratificari decet, & semper pro rogatu
uel uotis hæc peragi possunt.

Qui nomina non habent in matricula
Scholæ, nunquam admitti debent, ne rudiores
Musarum gaudeant priuilegijs.

Sunt & mores scholasticorum necessarij,
sed de his suo loco dicere decretum est.

IX. ORDO.

DE POENIS.

Sicut

Sicut corpus sine nervis invalidum est, ita Respub: nisi poenarum adiungat calcatoria, disciplinae dignitatem diu tueri non potest.

Poenae scholasticae multiplices sunt, ex quibus haec capita memorabilia potissimum, obiurgatio, ignominia, pulsatio, multa pecuniaria, inclusio, depulsio.

In poenis considerata tria veniunt, personae circumstantia, quantitas delicti, modus & quantitas supplicij.

Minores octodecim annis partim ferulae corpus subductum habere debent, partim levioribus coerceri supplicijs, nonnunquam inclusionibus.

Egressi decimum octauum annum, ut plurimum pecunia luent, sed in delictis atrocioribus caetera supplicij genera suo modo adhibenda sunt, idque valet in prima classe potissimum.

Qui bonae spei sunt, & ut plurimum bene agunt, nonnunquam leuius tractandi sunt, nonnunquam dissimulatione praetereundi, ne carnificina euadat, ne ui, metuque res agi uideatur magis quam pudore & liberalitate.

Quibus male agendi propositum est, & ut plurimum agunt, iustitia non aequitate regendi sunt.

Peccans ex omissione aut infirmitate consilij, aut ignorantia probabili, leuius puniri poterit.

Peccans ex petulantia maloque proposito, grauioribus supplicijs coercendus est.

Semper & omnibus modis pro ratione delicti, quantitas supplicij constituenda est, sed

B V

non

nonnunquam hæc pro arbitrio fieri debent,
ac licebit cū mitigare, tum etiam exasperare.

De modis pœnarum pro ratione facti
peculiares tabulæ conscriptæ sunt, quæ ut
tempore uariant, ita huc referri superfluum
esse iudicauimus.

X. ORDO.

DE ALIIS QVIBVS dam casibus.

Multum in omnibus rebus tempora ua-
riant, & circumstantiæ, ita hic quoq;
fieri potest, ut alia noua succrescant &
μοναδικὰ quorum hæc sunt domicilia.

Ex ijs, qui nouicij ueniunt, nemo facile
sine testimonio recipiatur, nisi spes indolis
appareat.

Nouicij qui ueniunt, primum omnium
examinandi sunt, ut studijs exploratis de or-
dine iustum adhibeatur iudicium.

Si fiscus Scholasticus ex multa pecuni-
aria mediocriter instructus fuerit, æquum est,
ut ea pecunia, uel in egenos scholasticos ero-
getur, aut distribuatur, uel alioqui in usus
scholasticæ rei conferatur.

Cum solis æstus Sirius adauget, qualibet
eius temporis hebdomade, diem unū sed po-
meridiano tempore uacuum concedimus, prout
æstus ratione consentaneum iudicatur.

SECUN

SECUNDA

PARS.

DE OFFICIIS PRO

fessorum.

I. ORDO.

DE OFFICIIS IN

templo.

Rector, Conrector, & Cantor a templorum gubernatione sunt immunes, excepto cum Scholasticus catus in ædem Hulderici conuenit, interim tamen morum & ordinum in qualibet æde sunt inspectores.

Ex collegis cæteris quilibet suam Spartã administrabit, & consentaneum esset classium & parochiarum similem ordinem seruari.

In templis cum conueniendum, collega semper iusto tempore compareat, ut magis ex primis quam ex ultimis aut medijs existat, nec compareat tantum, sed finito pulsu canendi faciat auspiciam.

Duo

Duo spectanda maxime sunt in choris, primum ut cantionum decora seruentur, deinde ut mores puerorum probati sint, cuius & ipse obseruator erit, & alios quoque inspectores substituere potest.

In templis & choris singuli plenaria gaudent potestate, ut iusta & æquali autoritate omnibus, quicumque sint, imperent.

II. ORDO.

DE OFFICIIS IN SCHOLA generalibus.

IN scholis cum primum conueniendum est, qui hebdomadarius fuerit, confluentibus scholasticis ipse quoque primis adsit congressibus.

Idem in Musices enarratione lectoria peruagabitur, ac ut omnes in officio sint, efficiet.

Quod si tumultus excitentur, aut alioqui præter officia discipulorum fiat, non reprehendet tantum, sed & pœna pro ratione delicti coercebit idque uel præfectos & decanos, si cessent in officio, uel ipsos male merentes, prout iudicat esse consultissimum.

Cum docendi gratia maxime in his functionibus uersentur, præstandum est, ut in ipsis horarum punctis præsentés compareant, nequid uel damni studijs puerorum ex cessatione.

tione accedat, uel in moribus ex licentia præter æquum ac bonum peccetur.

Quod si uel honoris uel necessitatis nomine nonnunquam eos auocari contingat, sicut fit, non est deneganda absentia, sed quemadmodum in tutela & cura nonnunquam alius tutor & curator substituitur, ita ipsi quoque pastorem alium ouibus suis rogabunt atque substituent, sed tamen Rectoris interponetur autoritas.

Cum officij res agitur, semper id unice conandum est, ut omnia didascalice, alacriter, comiter, fideliter, sine confusione, sine obscuritate, sine somnolentia, sine acerbitate, sineque inuidia apud pueros deponantur.

In primis & ante omnia necessarium est, ut Christiana doctrina pure & uere proponatur.

In explicatione tantum id tradi conuenit, quod est in autore, qui enarratur.

In omni enarratione conandum, ut simplex ueritas bona fide quaesita uideatur.

Nunquam plus legendum, quam uel repetere iuuentus, uel recordandi uis sustinere potest.

Nunquam pueri copia librorum onerandi sunt, sed efficiendum est, ut paucos multum legant & bene.

In explicatione longe circumductiones uel periodi, cum ætas rudior docetur, uitandæ sunt, quin potius, ut omnia rotunde, sine affectatione fiant, præstandum.

In properando & harendo semper medium pro circumstantijs seruari debet.

In re

In repetitionibus quæstiones adhibeantur, sed breues & apertæ.

Nunquam ad noua ueniendum, priusquam susceptum argumentum perfectum fuerit, idque propter intelligendi facultatē, mentisque cupiditatem, quæ ad perfectionem contendit.

Semper mores etiam inspiciendi sunt, ut nihil nimium fiat, nihil desideretur, nihil suo loco uel ordine immutatum compareat.

Quod si aberrantem a semita iustitiæ deprehenderit, decet ad Medicorum imitationem parti degeneranti medicas adhibere manus, ne pars sincera trahatur.

Sunt & priuatæ institutiones puerorum in scholis omnino retinendæ, & id cum repetitionis gratia, tum ideo quoque, quod prima ætas sibi ipsi sufficere non possit.

III. ORDO.

DE SPECIALIBVS OFFICIjs pro ratione classium.

Sicut ex quouis ligno non fit Mercurius, ita nec explicatio qualibet quibuslibet fieri potest, nec omnium æqualis est institutio.

Rector totum corpus introspicit, & suum cuiuslibet pensum distribuens, ipse quoque in sua statione diligenter decertare debet.

Rector

Rector aliquando templa uisitabit,
ut ritus moresq; adolescentum introspiciantur.

Idem lectionibus nonnunquam aderit, ut
& testis & admonitor sit, ne quid inutiliter
proponatur, præsertim si suspicio quædã da-
ta fuerit.

Rectoris munus est, ut bona fide disce-
dentibus, si petant, testimonia non deneget.
Conrectori tanquam coadiutori eadem
incumbunt onera, ut mutuis omnia peragan-
tur manibus.

Cantor hora duodecima statim sub ipso
pulsu compareat, & in precibus apud pueros
faciat auspicia.

Ex cæteris collegis quilibet suam classem
curabit, singula iusto peragens ordine.

Qui minoribus præfunt, nonnunquam
interquiescant, & pueris relegendi copiam
permittant, sed ita tamen, ut semper præsto
sint.

Elementarios & lectionarios docens,
in legendo de recta pronunciatione sed in
scribendo de literarum elegantiore ductu ad-
moneat.

In Explicatione apud Tyrones satis est
sententiarum & uerborum formas interpre-
tari, sed apud maiores luculenta decet com-
memoratio, quales sunt, historiarum, consue-
tudinum, consiliorum, insignium locorum qui
in arte continentur, phrasium ornamento-
rum, & similia.

Quintiliani memorabilis est sententia, si-
cut uiator ad comitem, ita docens ad audito-
rem accommodare se debet.

III. Or.

III. ORDO.

DE MORIBVS

& alijs quibusdam.

REgis ad exemplum totus componitur orbis, ita dubium non est, quin in scholastica gubernatione docentium mores necessario requirantur.

In præceptoribus tria spectanda, doctrina, uirtus atq; studiū erga res humanas, quoniam oportet esse tales, ut possint & uelint amplificare literas.

In primis uocationibus nemo admitretur, nisi constet eum de religione consentire.

In officio diligentes sint & fideles, in uita honesti, pijs, modesti, inculpati, uirtutum amantes, & uiciorum osores.

Pueris parentum more insinuare se debent, & aliquando præmijs eos allicere.

Nec seueritas nimia, nec nimia familiaritas decet, sed utramq; inter se quasi temperatam esse conuenit.

Quod ad mutuam coniunctionem attinet, concordia studebunt, mutuo se complectentur, non conuiciabuntur mutuo, non clandestinum mordebunt.

Singuli singulis suo loco reuerentiam & honorem exhibeant, & semper aberrans recte monenti pareat.

Cum

Cum statuendum est aliquid pro tota gubernatione, communi statuatur sententia, iuxta illud, Quod omnes tangit, ab omnibus approbari necesse est.

Si quando cum pueris loquuntur, latine fiat apud intelligentes idque ideo, ut suo exemplo præeant adolescentibus.

Si qua suspicio turpitudinis de aliquo aboriatur ex uere similibus coniecturis, iudicium ad scholæ tutores pertinebit, re cognita, reo damnato lectio adimetur & stipendium.

Collegæ mutuos statis temporibus congressus habeant, in quibus controuersia componantur, & quæ desiderata fuerint, cognoscantur, cæteris etiam iudicij formulis adhibitis familiariter.

C T E R

TERTIA PARS.

DE OFFICIO SCHOLASTICORUM.

I. ORDO.

DE MORIBVS ET OFFICIIS COMMUNIBVS.

NVlla foelix est Respub. sine legibus & disciplina, Ita Scholastica gubernatio, quę teneram mentem format, nisi formulas morum praescriptas habeat, dignitatē suam tueri non potest.

Primum omnium & in genere prohibemus blasphemias, detestationes, dirarum imprecationes, abusum nominis Diuini, iuramenta, Magiam, mendacia, furta, libidines, conuicia, libellos famosos, iniurias, confederationes aut conspirationes, & quicquid iure communi nefas esse putatur.

Nonnunquam commutationis, uenditionis, donationis & similium contractus ex leuitate fiunt, sed nunc toti frequentia hoc genere

nerē

vere Interdicimus, adeo ut nec satisfieri uel-
mus nec impunes ullos actores habituri si-
mus.

Prohibemus simili ratione gladios, pugi-
ones, ficas, iaculationes globorum plumbeo-
rum, euocationes ad dimicandum, seditiones,
grassationes, symposia, publicas tabernas,
spurca colloquia & quicquid Martium magis
est quam Musicum.

Piscationes, uenationes, aucupationes &
similia scholasticis non conueniunt & ab ijs
exerceri non uolumus.

Magna licentia in natationibus aut lotio-
nibus esse solet, sed qui scholæ uult gaudere
priuilegijs, prorsus ijs abstinendum esse sciat.

A Estiuo tempore usufructuum circa ca-
lendas Iulij pueris interdicitur, præsertim
autem in schola.

Hyberno tempore iactu pilarum, quæ ex
niue conficiuntur & cursitatione in area gla-
ciali auditores nostros propter insigne peri-
culum abstinere uolumus.

Choreis nuptialibus scholasticos abesse
iubemus, nisi inuitati sint, sic inuitatis mode-
stiam præcipimus, nec cuiquam ductus in gy-
rum debent esse liciti.

Nulla scholasticis cum ijs, qui a studijs
alieni sunt, conuersatio conceditur, ita nec cū
ijs conuersandum, qui propter male merita
ex ordine exclusi sunt.

Spectacula sine consensu præceptorum
exhiberi nulla permittimus, nec in ea re illi-
teratorum sibi coniungent industriam.

Frequentaturus scholam primum Recto-
rem adeat, petatq; nomen suum inter discen-

C ij ctura

tium referri nomina, ac legibus se obtemperaturum promittat.

Cum conueniendi tempus est, nemo sine uenia emanat, qui absentes esse coguntur, præceptoribus coram absentia causam reddant, aut missa scheda proprii Chirographi causam proferant, ueniamque petant.

Qui nouicij sunt, non occupent hospitia sine consensu docentium.

Qui autorum explicationem audiunt semper & omnibus locis omni tempore latinæ linguæ sermonem sonare debent.

Grauiissimas pœnas imminere sibi noverint qui spretis legibus suo nihil non agunt arbitrio.

II. ORDO.

DE MORIBVS IN templo.

Certum est omnes homines ideo conditos esse ut extaret imago Dei agnoscens & glorificans DEVM, quo fit ut pietatis exercitia iuuentuti necessaria uideri debeant.

Principio serio mandamus, ut in templis, cum iustum conueniendi pro consuetudine tempus est, uniuersi singuli scholastici sine tergiversatione compareant & quidem sub ipsum pulsum.

Quilibet ædem suæ parochiæ petere debet

debet ne pastorem diuina uoce sibi quoque or-
dinatum uideatur contemnere.

Absentibus difficulter uenia concedetur
nec id alia ratione quam si grauissimam excu-
sationis rationem prætere possunt et pro-
bare.

In ingrediendo & exeundo strepitus ui-
tandi sunt & tumultus.

In templo cum canitur, præcinentem in-
tueri & collegam cæterosque pueros commu-
ni uoce iuuare decet, sed præcinere uel in fine
moderatoem uoce æquare nemini fuerit im-
pune.

Cum conciones habentur, oculis & men-
te in eum intueri conuenit, qui uocem DE I
personat in Ecclesia.

Cum sacra res peragitur, uerecunde de-
cet astare, nudato capite, manibus pedibusque
iunctis, oculis bene compositis, & flexo, cum
res postulat, poplite.

In nomine Iesu genu flectendum est, ut
Paulus hortatur, idem faciendum cum gloria
canitur, cum fit mentio preciosi sanguinis.

Cum nondum sacrae rei uel cantionum
facta sunt auspicia, orationi inuigilandum est
aut lectioni.

Sedes præceptorum siue adsint, siue ab-
sint, nemo occupet, nisi certa de causa per-
missum fuerit.

Cum cantiones scholasticæ interquie-
scunt concinente populo nonnulli cessum sibi
capiunt tanquam admodum defatigati, qua-
re tanquam inciuili scholasticos omnes no-
stros abstinere uolumus.

In stando & sedendo modestiam requiri-

C ij mus,

mus, ut quislibet suo loco consistat & uirtutis
specimen exhibeat.

Circumcursatio & confabulationes
mutuæ nulli unquam debent esse licitæ.

Nemo dormiat, ne duriori grauetur exci-
tatione.

Nemo se subducat sine uenia antequam
omnia peracta fuerint.

In uestibus compositio necessaria est et
eas in templis simpliciter indutas esse uolu-
mus.

Si quid obiter præceptores admonue-
rint, pueros parere cum animi alacritate iu-
bemus.

Librorum prophanorum lectione in tem-
plo interdiciamus.

Cum exeundi tempus est, uitandi sunt
impetuosus motus & nihil hic absq; nutu præ-
ceptorum fieri decorum est.

Summopere uetitum sit ne quis scurrili-
ter in res sacras loquatur.

Quoniam autem & Christianæ uitæ in-
spectio requiritur, ideo participationem de
cæna Domini negligi prorsus non uolumus,
ne Ethnicismum magis quam Christianismum
alere iudicemur.

In nuptialibus decantationibus omnes
qui pares sunt, cum uocantur obedire iube-
mus. In iisdem uirtutis & modestiæ specimen
lucere non minus, quam cæteris in locis, ne-
cesse est.

Præfectis & Decanis hoc esto commis-
sum officium, ut secus agentes referant in ta-
bularum ac eodem uel sequenti tempore præ-
ceptoribus notos faciant, de quibus pro ra-
tione

etone personæ, loci & facti sumantur sup-
plicita.

III. ORDO.

DE MORIBVS VEL OF- ficijs in Schola.

Non est dubium scholas pietatis, virtu-
tis, & sapientiæ officinas esse, qua in re
præstandum est, ut omnia reuerenter
eo in loco fiant.

Quamprimum pulsus fieri cœperit cō-
uocari se adolescentes iudicabunt, & eodem
tempore sub ipsum pulsum omnes conuenire
iubemus.

Cum iustum conueniendi tempus est,
nemo sibi licentiam emanendi sumpserit, sed
si quid interueniat, per ueniam dabitur excu-
satio.

Veniam petens uel coram id faciet uel
scheda proprii Chirographi missa causam ab-
sentia reddet.

Cum Catechismi, Euangelij et similium
fit explicatio, simpliciter omnes interesse uo-
lumus, nec ualebit absentia excusatio, nisi ex
grauissima causa.

Quod si qui somnolenter scholas ingre-
diantur, pro membris non reputabuntur, sed
potius depulsionis sibi periculum esse noue-
rint, ut quibus ipsi discipuli non sunt, idem
nec ipsis præceptores existant.

C liij In

Ingressuri scholam non resistant præ foribus nec in platea, & iisdem in locis ociosorum exemplo obambulare sit prohibitum.

Scholam ingressus modeste locum eum occupabit, quo præceptorum autoritate quilibet sedere iussus est.

Serio prohibitum sit, ne quis ante tempus lectionis uagetur, cursitet rixetur aut quoscunq; strepitus excitet.

Cum nihil agendo male discatur agere, ocio in schola sedentibus interdiciamus, ecōtra uero libros apertos esse uolumus, idq; ita, ut repetitionibus & ediscendo pueri sese exercent.

Cum prælectiones fiunt, attentionem præstari conuenit.

Tempore matutino cum Catechismus aut caput ex Biblijs recitandum est, quilibet pro ratione successionis uel ipse recitationem absoluet, uel alium impeditus substituet.

In ludo sedens ad prælectiones audiendas chartam calamumq; semper in promptu habeat, ut excipiat, si quid notatu dignū proferatur in medium.

Inter prælegendum uitentur murmura, confabulationes, sopor aliarum rerum actiones, offensiones mutuae, strepitus, aut quicquid tumultuationis potest habere specimen.

Recitans aliquid liquido faciat hoc, destincte & sine confusione.

Absente præceptore uel euocato sic omnia agenda sunt, ac si coram adesset.

Antequam lectiones peractæ sint, nemo sine uenia audaciam ex schola discedendi sibi sumpserit.

Finis

Finitis lectionibus cum is qui docuit, recedit aliquantisper, repetitiones, lectiones aut scriptiones fieri uolumus, ne tempus, quod alioqui labile est, inutiliter effluere queat.

In interuallis lectionum collationes aut inquisitiones de lectione concedimus sed fuitiles uerborum commutationes, tumultus & quicquid eius est, prorsus ex scholastico coetu in ultimas terras relegamus.

Cum cantiones in lectionum fiunt interuallis, unanimi uoce canendum est, propterea quod & inuocationis & confessionis officium ad omnes homines sine discrimine pertineat.

Omnibus officijs in schola peractis cum ad suas quilibet ædes dimittitur, abitionem modeste fieri iubemus, & in hoc genere clamores, uociferationes, tumultuationes & similia simpliciter uitanda sibi sciunt.

Cum laudabile sit, quod ordine fit, requiramus ut discedentes iunctis paribus iustum ordinem præstent & tueantur.

In exeundo quilibet recta domum se recipiat sine ulla interposita dilatione non necessaria.

Vestes in schola non ex humeris pendere sed indutas esse uolumus, ut inter scholasticum & gregarium discrimen conspiciatur.

Præfectis & Decanis esto commissum officium, ut secus agentes animaduertant & deprehensos professoribus indicent, de quibus poenæ suo sumentur ordine.

C v

III. OR.

III. ORDO.

DE MORIBVS IN platea.

Semper de tota gubernatione iudicium a moribus externis sumitur, ideo diligentissime uirtutes in plateis elucere uolumus.

In plateis necessariae uirtutes sunt, modestia uultus, modestia in cundo, modestia in loquendo.

Ociosi hominis est, moram in platea non necessariam facere, ac ea de causa prohibemus, ne quis eo loco sine causa probabili diutius, quam pro cundo, commoretur.

Viciosum est oculos huc illuc circumagere ac ne quis id faciat, admonitos omnes esse uolumus.

In primis & simpliciter haec prohibita iubemus esse, quae sunt, ordinum perturbatio, circumcursitatio, uociferatio, rixatio, decertatio, tumultuatio, idque adeo, ut, qui contra fecerit, durissima supplicia subiturus sit.

Ludere in plateis nemini debet esse licitum.

Si quis uirum honestum reuerentia dignum, nec non puellam & matronam praeterierit, honorem praestabit nudato capite & similibus.

Si quis alterum petulanti derisione ex
ceperit.

ceperit, re delata grauius punietur, cum ex-
emplum Dei quisq; sit in imagine parua
Prefecti & Decani morum inspectores
& de male meritis accusatores esse debent,

V. ORDO.

DE MORIBVS IN funere.

CVM in confesso sit hominem ad im-
mortalitatem creatum, decet etiam in
funeribus pie defunctorum certa uirtu-
tis elucere signa.

Qui prodeunt in funus non friuolis co-
gitationibus mentem exercere debent, sed
multo magis hæc intueri, quod omnes morta-
les simus, quod sæpe subitanea sit oppressio
mortis, quod animæ sint perpetuæ, quod post
hanc alia uita sit, quod defuncti corporis ali-
quando gloriosa futura resuscitatio, quod
Deus rogandus sit pro foelici migrationis ho-
ra & quæcunq; sunt his similia.

Nemo eorum, qui ad comitatum a præ-
ceptore uocati sunt, reluctari, excusare aut fu-
ga subducere se licitum habebit.

In plateis eodem tempore prohibita
sint discursiones, strepitus et quicquid tumul-
tum nomine iudicari poterit.

Prætereuntes defunctorum ædes capite
nudato reuerentiã exhibebunt, non tam pro-
pter exanime corpus quam uel propter præ-
sen-

sentes uel memoriam de promissione DEI:

In cantionibus quilibet suam adiungat operam, idq; ita ut decore decantatum compareat.

Cum tota prodit frequentia scholastica, posteriores tantum tacentibus prioribus cantant ne in tanta copia Melodiæ distractionem intercedere necesse sit.

Cum ad locum sepulturæ peruentū fuerit, caueat quilibet ne uagetur, ne tumultuetur ne canendo gubernatorem deserat.

Post humationem in discessu idem præstabitur, quod ante sepulturam decere significatum est, ac præcipue modestiam in templo petendo uitata confusa concursione mandamus.

Præfecti & Decani tanquam obseruatores certis interuallis debent a cæterorum lateribus interdum esse ac delinquentes cum admoneretur annotare, tum collegæ de facto eorum declarare:

VI. ORDO.

DE OFFICIIS ET MORIBUS domesticis.

Sicut omni loco lux nostra coram hominibus lucere debet, ita domi quoq; præstandum est ut nihil præter ordinem commissum esse perhibeatur.

Domesticarum uirtutum præcipuæ sunt,
pietas.

pietas erga parentes, obedientia, fidelitas,
Modestia, Tranquillitas, & in uocatione dili-
gentia.

Qui scholastici sunt, cū a re literaria con-
ceditur immunitas, domi se continere debent
nec unquam per plateas diuagari, nisi dome-
sticum aliquod urgeat negocium.

Domestica conuersatio non est continua
quædam a studijs liberatio, ideoq; uel repe-
tendo uel ediscendo uel legendo uel fingen-
dis proprijs id temporis adolescentes insu-
mendum esse nouerint.

Nemo rixetur cum familia, nemo tumul-
tus excitet, nemo iussis, quæ in rem heri sunt,
refragetur aut reluctetur.

Sicut alienū fundum domino reluctante in-
gredi nō licet, ita nemo sine consensu eius qui
dominus est ædium, egredi licere sibi iudica-
bit.

Nemo sine uoluntate patris aut heri pro
suo cerebro, præterquam fas & iustum est,
emanendi sibi sumat audaciam.

Qui familiā conturbauerit & herum parte
mœroris onerauerit, sicut domi locum habere
desinit, ita scholæ beneficijs & priuilegijs om-
nibus priuatus esse debet sine gratia.

Præfecti & Decani, qui uicini sunt, fami-
liam nonnunquam adire debent percontari-
q; quo pacto scholasticus præsertim pere-
grinus, uitam instituat, idq; in ijs maxime, qui
malæ fidei suspitione onerati fuerint.

VII. ORDO.

DE

DE OFFICIIS ERGA Præceptores.

Cum Opt: Max: parentes honorare iur-
bet, nemini dubium est cum cæteros ma-
gistratus tum etiam studiorum morumque
formatores significari.

Discipuli toto genere præceptoribus ita
se exhibebunt, ut parentum & optime meri-
torum loco agnouisse uideantur.

Siquid præceptores mandauerint offi-
cij nomine, simpliciter discipulos obedire uo-
lumus, propterea quod & plus ætate sapiant
& præsumptio sit non male eos auditoribus
uelle.

Qui præceptorem prætereunt, capite nu-
dato reuerentiam exhibeant, non tam perso-
næ nomine quam in gratiam officij.

Quoties cohortationes aut obiurgatio-
nes audiunt, perinde accipiendæ sunt ac si ui-
ua uoce Deum ipsum loquentem audirent.

Cum communis omnium sit uocatio,
communis administratio, æqualiter omnibus
præceptoribus auditores nostros parere uolu-
mus.

Quæcunque rerum omnium ratio fuerit,
tamen ita paratos animos esse decet, ut ex in-
rimis affectibus omnes studiorum formatores
amore prosequaris, magnificas & reueren-
tia complectaris.

Asperitatem, conuiciationem, infamatio-
nem, seditionem erga docentes tam prohibe-
mus, quam quod maxime, qua in re qui secus
agunt, quid merituri sint, uiderint ipsi.

Si quis male meritis poenae se subijcere
detrectauerit, merito pro mortuo membro
reputabitur.

Si quis extiterit, cui professorum aliquis
praceptor non est, idem praceptoribus disci-
pulus esse non debet, donec agnito peccato et
satisfactione interposita receptus in gratiam
fuerit.

Praefectis & Decanis inspiciendi sit da-
ta prouincia, qui quod deprehenderit, uel
Rectori uel coeteris renunciandi cura tene-
buntur.

VIII. ORDO.

DE OFFICIO PAE- dagogorum.

OMne beneficium officij gratia confer-
tur, ita paedagogi, qui dominorum libe-
ralitate fruuntur, ad remunerationem
se obligatos esse sciant.

In paedagogis quatuor maxime uirtu-
tes necessariae sunt, diligentia, fidelitas, comi-
tas, Honestas uitae.

Cum domi sunt, pueros exerceant in
Grammatica pro captu, erudiant in pietate,
moribus necessarijs instructiores efficiant,
subinde cohortationibus excitent, & suo quoque
exemplo cum in studijs tum in moribus pra-
luceant.

In plateis semper ijs, quos commendatos
habent,

habent, adhærescere debent, ita ut deducen-
tes reducētes comitentur & de ijs, quæ agen-
da sunt, admoneant.

Cum scholam uel templum adeundi tem-
pus est, deducant eo & omnibus in schola
temploq; peractis officijs, inde domum redu-
cant.

Quod si qui certis de circumstantijs fecus
facere cogantur, iisdem hoc præstabunt, ut ali-
os suo loco substituant, quo pueri nihilominus
in officio sint, ne absentię causa deterius quid
agant aut patiantur.

In repetendo cum scholasticis lectioni-
bus & consuetudinibus consentiendum est.

Domi animaduvertere in pueros licitum
est, sed in schola non itidem, nisi præsentibus
& permittentibus præceptoribus, cum iste lo-
cus alijs commissus sit, & alterius uocatio ui
præripi non debeat.

Qui pædagogi sunt, sine consensu domini
nec absint ab ædibus nec diutius absint, quā
ab hero permissum est.

Scholastica autoritate neminem ultra no-
nam ædibus abesse, neminem extra ædes cu-
bare uolumus.

Qui male pædagogiam gerunt, grauissi-
me punientur, ne ciuū beneficentia propter
abulum claudatur & nonnunquam depulso
male merito gubernationem alter accipiet.

IX. ORDO.

DE RATIONE

Studiorum.

Sicut

Sicut uiator, cum incerto uagatur animo,
nihil sibi nisi molestias gignit, ita qui
studiorum certam rationem non habet,
propemodum minus quam nihil agere uide-
tur.

Studia semper ab inuocatione auspican-
da sunt, idque ita ut simul etiam ad gloriam Dei
referantur.

Omniū prima cura de religione fuerit,
ut rudimenta Christianæ doctrinæ ab ipsis in-
cunabilis pueri discant imbibere.

Post religionem proxima sit Grammati-
ces cognitio, in qua quilibet pro suo captu se
exerceat.

Grammaticis fundamentis recte collo-
catis aliarum etiam artium elementa perci-
pienda sunt, ex quibus iuuentuti præcipue ne-
cessariæ, Prosodia, Dialectica, Rhetorica,
Grammatica Græca, Arithmetica, Musica.

In omnibus artibus semper & unice co-
mandum est, ut præceptis mediocriter cogni-
tis utilia quædam adhibeantur exercitia cum
ex autoribus tum ex proprijs progymnasma-
tis, atque hæc quasi cum ipsis coniungenda sunt
præceptionibus.

Exercitatio Styli cum multum ponde-
ris obtineat, nullo unquam momento, nullo
unquam loco prætermittatur, & uerum est,
quod huic generi bona pars eruditionis acce-
pta referri debeat.

Carminum scribendorum rationem ne-
mo est, qui uituperet, nisi qui ipse non didi-
cit, quo fit, ut huic quoque labori sua sint tri-
buenda tempora.

De generibus aut formulis exercendi

D

Styli

Styli scribendorumq; uersuum alibi proponuntur consilia, quæ quidem adolēscētes sobrie cum amplecti tum imitari debent.

Non contemnenda laus est multa legisse, sed illa præstantior pauca bene utiliterq; cognouisse, & Plinius dicit non multa legenda, sed multum.

Nihil tam prodest adolēscētib; quam subinde, quæ a præceptoribus sapienter communicata sunt, repetere, quæ res & excitat intellectum & habitum gignit & confirmat memoriam.

In primis ætati primæ cauendum est, ne se nouis ac proprijs imaginationibus aut ad inuentionibus exponat, idq; ideo quod hoc & acumen ingenij debilitet & longius a rebus necessarijs auocet aut abducatur, sed satius est sapienter inuentis recte prudenterq; uti.

Qui sine cortice natare sciunt, his utile nonnunquam est legentem præcurrere & de futura lectione præmeditari, ut, quid cuiuslibet desit, quibus rebus præter cætera debeat animum intendere, conspicuum fieri queat.

Semper & omnibus locis id curæ conuenit esse, ut ea, quæ necessaria, quæ maxime principalia sunt, cognoscantur, ne, cum non necessaria discuntur, quæ necessaria sunt, ignota maneat.

X. ORDO.

DE LVSIBVS.

Cum

Cum durabile non sit, quod alterna ca-
ret requie, concedimus ludicra nonnun-
quam sed non sine conditionibus.

In lusibus quinque spectari volumus,
quæ sunt, genus, tempus, locus, modus & Per-
sonæ.

Lusus honestos & liberales concedi-
mus, turpes qui iudicari possunt, omnino pro-
hibitos esse volumus.

Lusus pilarum, cursuum, saltationum,
trochorum, globorum & similium qui libera-
les sunt cæteris paribus denegatos esse no-
lumus.

Tesseras, aleam, chartas, fustes, fundas
& similes qui periculosi sunt, & lucrosi, tam
prohibemus, quam quod maxime.

Extra tempus remissionis, cum non est
ordinarie ludendi copia facta, nec domi nec
foris ludendum est.

Iunioribus cum lectiones cognitæ fue-
rint, non nihil ætatis gratia conceditur, sed
maioribus nihil: imo nec iunioribus cum le-
ctioni nondum satisfactum est.

Qui ludendi copiam habent, loca sepa-
rata sibi eligant, ubi sine scandalo, sine mo-
rum censura res peragi poterit.

In platea, foro, & cœmeterio ludere pror-
sus esto prohibitum.

In ludendo familiaritas adesse debet &
catenus rixari nemini sit licitum.

Cum de lusibus scripti bonis uiris extant
dialogi, autoritate eorum nemo nisi latina lo-
quatur, excepto casu ueniæ.

Deponere pecuniam neminem uo-
lumus, propterea quod recreandi non lu-

D ij cri

eri gratia ludendi ratio concessa est.

Cum nemini rectius quam similibus conueniat, propterea cum æqualibus in eadem uocatione scholasticos ludere uolumus, cum inæqualibus conferre, si res cognita fuerit, non facile cuiquam impune erit.

XI. ORDO.

DE CANTIONIBVS EORUM qui uictum ostiatim quæritant.

Necessariæ leges sunt ijs, qui ostiatim decantant, propterea quod multis nominibus enormes conspiciantur confusiones.

Ex ijs, qui choralem exercent, neminem nisi latine cantare uolumus, idque ea ratione, ut semper cantilenam deligant pro tempore & festiuitatibus.

Qui figuralem exercent, temporis cantica non negligant sed nonnunquam licentia conceditur.

Nemo cantet nisi melodia bene cognita, ne unius aut alterius inscitia ad totius frequentia redundet ignominiam.

Scholasticus non nisi cum condiscipulo cantabit, cum inæqualibus id operis peragere ueritum esse significamus.

Omni locis, omnibus temporibus tantum piæ, sacrae & casta melodia decantari debent.

Obscra

Obscænx quæ sunt, siue in plateis siue in conuiujs fiat, prorsus caueri mandamus, idq; adeo ut uel postulantibus alijs parere propter lucrum nemo debeat, ne magis utilitatis quã honesti ratio uideatur habita.

Cum congressus nonnunquam absolutis decantationibus excrescere soleant, prohibitum esse denunciamus, ne computationibus indulgeant aut quoquomodo genio dent operam.

Vt nihil non legitime fiat, iubemus concentoribus, ut leges sibi mutuo ferant & stabiliant, quibus ex æquo teneri petulantioresq; coerceri queant.

XII. ORDO.

DE OFFICIO PRAEFECTORUM & Decanorum.

Cum impossibile sit omnia solis a professoribus peragi statutum est, ut puerorum quorundam adiungatur industria, quorum hæc erunt officia.

Cum conueniendi tempus est, Præfectori & Decani semper primi in schola sint, quod si fieri non potest, alium suo loco substituant.

Pulsibus finitis Decani catalogum recitabunt in singulis classibus, & insuper absentes seroq; uenientes referent in tabulas.

D in Si

Si tumultus excitantur, Præfectorum & Decanorum officium erit admonere, coercere & annotare eos, quicumq; sceleris autores sint.

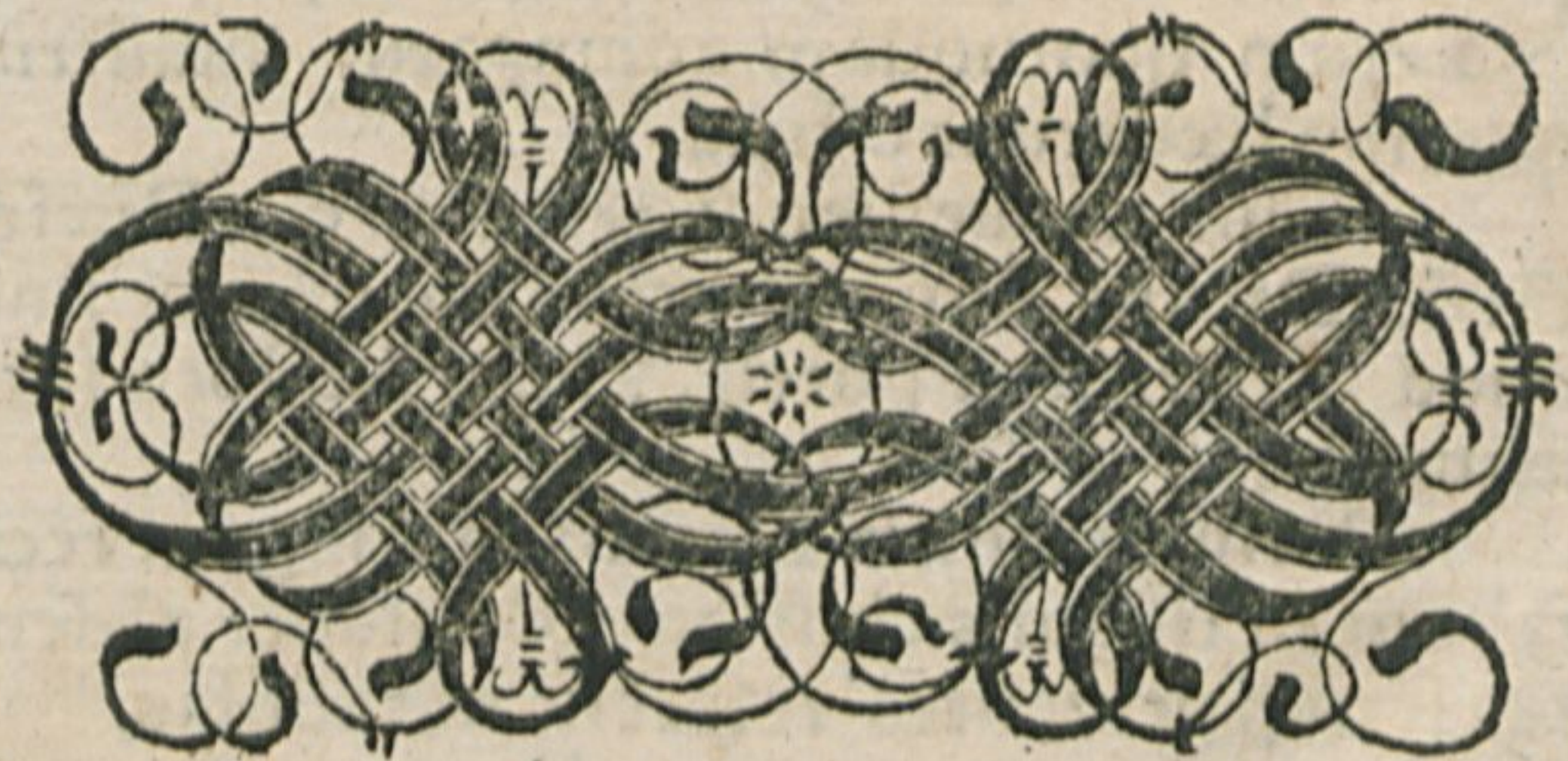
Cum recitationes fiunt, diligenter animum aduertent, ut nihil præter rem commemoretur.

Sabbathi diebus efficient, ut passim omnia lectoria scopis adhibitis munda fiant.

In templis, schola, plateis, domi & reliquis locis omnibus studiose dispicient, ne quid aliq; contra leges admittant, & quicquid actum inique cognouerint, id ut notum præceptoribus cum publice tum priuatim faciant, serio se obligatos esse noverint.

F I N I S.

IMPRESSVM MAGDE,
burgæ, apud Ambrosium
Kirchnerum.

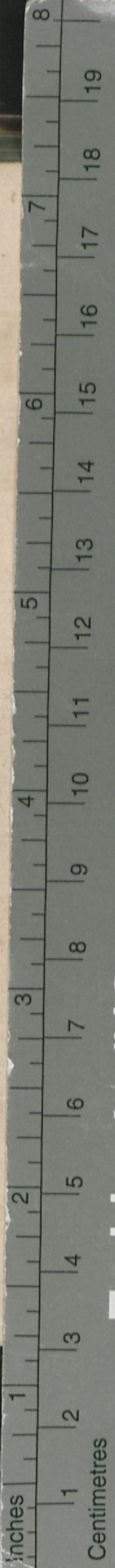

Ga 2032

X 221 42 98

me

Farbkarte #13

B.I.G.

LVDI LI=
TERARII MAG
DEBURGENSIS ORDO,
LEGES AC STA,
TVTA:

Autore

GODESCALCO PRAETORIO.

CAPITA PAGINA VER
sa commemorat.

τυχη της πολεως νομος ιερους εστιν απασκε
και μεγαλη πιπτα νοσφι νομοιο πολις.
εωρες γρ ψυχης θησκει τόγε σωμα σερκθερ
ουτως νοσφι νομωρ λυσητα γυια πολις

Siegfridus Sacus.

ANNO M. D. LVIII.

